

ва днесь” Львовського ірмологіона конца XVI века выявлены глубокие связи поэтически-музыкальных элементов греко-византийской певчей практики и ее украинской рецепции.

Ключевые слова: гимнография, напев, ірмологіон, кондак, проімеон, ікос.

In the late XVI century, in the Ukrainian monodical practice appear the greek singing (“napiv”), examples of which, are found in the manuscripts note-lined Heirmologia from XVI – XVIII centuries. The chants of the greek “napiv”, for a qualitative features and a relative quantity are distinguished, as a independent style phenomenon, that is equipollent to a Bulgarian or Kyiv variety of chants. To the repertoire of the greek “napiv” belong the chants of the culminating parts of Liturgy, also some feast genres, which are performed the greek language. Among them one can meet a few version kontakia, specifically – on Christmas, Epiphany, the Virgin Mary. On example of the kontakion “Diva dnes” from the Lviv sheirmologion of the late XVI century we observe the deep connections a poetic-musical element of the greek-byzantine singing practice and her Ukrainian reception.

Key words: Hymnography, singing (napiv), Heirmologion, kontakia, proimeon, ikos.

УДК 783.089.8

ББК 85.318.9

Андреа Томко

РУКОПИСНІ СПІВАНИКИ ІОАНА ЮГАСЕВИЧА – ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДАВНЬОЇ ДУХОВНОПІСЕННОЇ КУЛЬТУРИ ЗАКАРПАТТЯ ТА СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ

Рукописна спадщина Іоана (Івана) Югасевича, попри майже столітню практику спорадичних досліджень, так до кінця і не досліджена. Деякі рукописні співаники, які він уклав та переписав, тільки нещодавно розшукано. Водночас автор статті привертає увагу не тільки до рукописних співаників переписувача, але й до його принципів формування репертуару, значення його спадщини (переписав також “Ірмологіони” та богослужбові книги) в контексті української музичної культури XVIII – початку XIX ст. Завдяки І.Югасевичу збережено основний тогочасний корпус текстів духовних та вибраних світських пісень Закарпаття.

Ключові слова: Іоан Югасевич, рукописний співаник, Закарпаття, Східна Словаччина, духовна та світська пісня, художнє оформлення, репертуар, нотні тексти, “тони”, “Богогласник”.

До рукописної спадщини Іоана Югасевича вперше на науковому рівні увагу привернув визначний дослідник закарпатської духовної пісенної спадщини Юліан Яворський, виходець із Львівщини. Саме він розшукав на Закарпатті та Східній Словаччині кілька співаників, переписаних І.Югасевичем. Серед них і рукописний співаник І.Югасевича 1761–1763 рр. Якраз цей збірник, а також переписані у 1798 та 1811 роках, були в полі уваги ряду дослідників, зокрема Юліана Яворського [7], Стефана Паппа [3, с.114–142], Івана Панькевича [12, с.73–87], Олекси Мишанича [2, с.61–96], Юрія Медведика [1, с.201, 239–256], Петера Женюха [11, с.71–76; 14, с.373–421; 15, с.173–192], Андрія Шков’єри [13, с.403–421], Роберта Клеменсона [10, с.121–125]. Узагалі відомо, що ним переписано п’ять збірників духовних пісень. За винятком співаника 1807 року (зберігався в Ужгороді; сьогодні місцезнаходження невідоме), решта чотири належать пражським архівним інституціям, до яких вони передані в 30-х роках ХХ ст. Ю.Яворським.

Іоан Югасевич переписував також “Ірмологіони” та богослужбові книги. Знаний дослідник та популяризатор давньої закарпатської літургійної та паралітургійної творчості Стефан Папп припускав, що завдяки Югасевичу було скопійовано й майстерно художньо оформлено майже 30 рукописних “Ірмологіонів”. Підставою для таких висновків став запис Андрія Буковського в рукописному “Ірмологіоні” 1795 р., який переписав І.Югасевич [4, с.87–88]. Але ці припущення спростовано дослідником гимнографічної творчості Юрієм Ясиновським у фундаментальному каталозі цих рукописних пам’яток, де подана інформація тільки про шість “Ірмологіонів” переписувача [9]. До того ж тільки три із шести збірників сьогодні доступні дослідникам. Вони переписані впродовж 1778–1812 років у селах Прикра та Невицьке Мукачівської єпархії. Серед богослужбових книг можна назвати переписаний ним 1789 роком “Акафістник з моливами”, який тепер належить науковій бібліотеці міста Пряшева [10, с.103–105], а також “Типікон” 1800 року (Михайлівці, обидва міста знаходяться у Східній Словаччині) [14, с.372].

За відсутності спеціальних друкованих книг значимість праці переписувачів особливо цінувалася. Угорський славіст Гіядор Стрипський так розповідав про це: “Тогда такой обычай

быв, што при священниках найчастіше переписували сесѣ чорнокнижники, – то єсть вандровані писарѣ (звичайно черцѣ) – за уговорену платню. Бывало приходить зимою такій писар у село, селяне наймали его до своєѣ хижы на цѣлое удержанье, а он став писати, та писав, писав, доки не переписав ношену с собою книгу. Давали ему їдѣня, платили яйцями, ковбасами та через зиму працюючи, повыходили из под гусячого пера тых чорнокнижников співаники церковні, Богогласники, зборники проповідей та поучень, листы небесні, стародавні оповідання за царя македонського Александра, за Соломона и т. д. Сесѣ рукописні книги служили першою науковою для молодых, бо дѣти училися на них читати” [5, с.9]. Іоан Югасевич не був “вандрованим” (мандрівним) переписувачем, лиш тільки місцевим жителем. Він добре розумів суспільну необхідність своєї праці, а тому копіював книги різного змісту, майстерно їх ілюстрував. Завдяки цьому “Іван Югасевич користувався великою повагою серед селян, обирався церковним опікуном та сільським старостою” [8, с.70].

Біографічних даних про нього майже не збереглося. Відомо, що Іоан Югасевич народився близько 1741 року в селі Прикра Шаришського комітату (тепер – Східна Словаччина). Існує інформація, що духовну освіту він здобував у Львові, в якому певний час студіював церковний спів та інші дисципліни в місцевій Ставропігійській колегії. Тут Югасевич мав можливість добре пізнати галицько-волинський духовнопісенний репертуар XVII–XVIII ст., особливо його зацікавив “Богогласник” (Почаїв, 1790–1791). Відтак постав співаник 1812 року, який є скороченою копією почаївського стародруку.

Іоан Югасевич усе своє життя пов’язав із дяко-вчительською професією й працював переважно в селах Прикра та Невицьке, в останньому помер 1814 року. Збережені рукописні співаники дозволяють вважати його одним із кращих ілюстраторів-духовнопісенників не тільки на Закарпатті, але й в Україні¹. Майстерними гравюрами вирізняється його перший рукописний співаник 1761–1763 рр., зокрема мініатюра із зображенням святого Феодосія Печерського, чим засвідчено його шану до давніх київських християнських традицій. Свого часу на цей феномен закарпатської та лемківської духовнопісенної й узагалі літературної творчості звертали увагу В.Гнатюк та І.Франко, який, зокрема, відзначив “живе чуття спільності з Києвом” [6, с.11]. Співаник розшуканий Ю.Яворським у закарпатському селі Тересва (Прага, Народна бібліотека, sign. XX L 16).

Усі покрайні записи в його рукописних співаниках фіксовані кирилицею. Тільки в першому співанику 1761–1763 рр. зустрічаємо запис: “Pisaw Joan Juhasevycz u vesy Prykrey” (запис 1763 р.). Проте на титульному аркуші цього збірника маємо кириличний текст: “Писавъ Іоанъ Югасевич оу веси Прикрей”. Те ж саме можна процитувати за записами в інших його співаниках: “списаны сут рабом божымъ Іоаном Югасевичом, півцем невіцянським” (співаник 1811 р., віднайдений у Хусті), “списася Іоанном Югасевичом” (співаник 1812 р., с. Невицьке). Ці записи переконливо доводять українське походження переписувача, а не східнославацьке. Та останнім часом словацькі дослідники намагаються пов’язувати І.Югасевича насамперед зі словацькою культурою, мотивуючи це тим, що він народився у східнославацькому селі Прикра, забуваючи при цьому те, що на теренах цього регіону проживали і проживають десятки тисяч представників українського етносу. Словацьку приналежність обстоюють П.Женюх та А.Шков’єра. Цікаво, що у двох статтях 1997–1999 рр. П.Женюх називав І.Югасевича “закарпатоукраїнським фольклористом, учителем” [16, с.199; 17, с.87]. Щодо українського походження переписувача сумніватися не доводиться. Інша справа, коли Югасевича називати фольклористом, що надто перебільшено, хоча й не цілком безпідставно, оскільки сьогодні ми не знаємо достеменно точно, чи він усі тексти своїх співаників копіював, чи окремі з них, переважно світського змісту, записував безпосередньо від аматорів співу. Окрім цього, духовні пісні за своїм походженням є авторськими або анонімними, тож далеко не у всьому підпадають під визначення народних, фольклорних. Сьогодні П.Женюх заперечує свої ж слова про “закарпатоукраїнського фольклориста”. У статті, в якій він викладає суть свого дослідження з історії духовнопісенної культури Мукачівської єпархії впродовж XVIII–XIX ст., П.Женюх з-поміж іншого вже говорить, що в “Словацькому біографічному словнику” (Братислава, 1987. – С.527) Яна Югасевича визнано

¹ У цій же місцевості майже одночасно з І.Югасевичем працював ще один відомий переписувач співаників та “Ірмолоїв” Іван Ріпа (1764–1851) [2, с.73–77]. Матеріали для дослідження його творчої праці зберігаються у фонді І.Франка (Інститут рукописів Інституту української літератури ім. Т.Шевченка НАН України).

словаком [18, с.165–166]. Тепер він І.Югасевича вже називає “так званим закарпатським фольклористом”, якого до того ж не можна вважати за представника української культури [18, с.166]. Дивна метаморфоза: спочатку П.Женюх визнав “закарпатоукраїнське” походження І.Югасевича, а через шість-сім років в іншій статті цілковито заперечив, звинувативши при цьому в перекрученні національної приналежності переписувача варшавську україністку Ольгу Гнатюк, німецького славіста Дітера Штерна, українських дослідників Богдану Крису, Юрія Медведика. Такого ж типу закиди містить й інша стаття вченого, в якій наголошено, що “Дітер Штерн у згоді з українськими дослідниками висловлюється за те, що паралітургійна рукописна співаникова творчість належить до української культури; такий погляд презентує також сучасний український дослідник Юрій Медведик. При цьому вони, однак, забувають, що досліджуваний регіон є мовно, культурно та етнічно змішаний” [19, с.26–27]. Ніхто не сумнівається в етнічній розмаїтості регіону і це треба враховувати при дослідженнях. Але не можна погодитись із П.Женюхом щодо виключно проукраїнської зорієнтованості щойно згаданих дослідників, адже в їх працях питання західноєвропейських впливів, міжкультурних взаємин, у тому числі й у карпатському регіоні (Лемківщина, Закарпаття) є в полі постійної уваги. Інша справа, коли словацький славіст наперекір фактам мало не всі кириличні співаники із Закарпаття та Східної Словаччини тлумачить як східнославацькі, що зовсім неправильно. Це ж саме можемо сказати й про тексти духовних пісень, у тому числі й тих, які записані у співаниках Іоана Югасевича. Вишукуючи більші чи менші словацькі мовні впливи в поетичних текстах духовних пісень, П.Женюх намагається довести словацьке походження текстів. Але ж і польської лексики в закарпатсько-лемківських духовних піснях знаходимо чимало, проте з польської сторони не постають питання, в основі яких лежить заперечення українського походження текстів пісень чи рукописних співаників, в яких вони записані. І це при тому, що немало пісенних текстів просякнуті помітними польськими впливами, значно більшими, ніж словацькими. Та тексти від цього немає сенсу тлумачити як неукраїнські. Зрештою, щодо лексики поетичних текстів духовних пісень, то аргументовані відповіді на ці питання давали ще Володимир Гнатюк та Михайло Возняк на початку ХХ століття, а серед сучасників – відомі українські літературознавці Олекса Мишанич та Ростислав Радишевський. Цікаво, що навіть москвофільськи налаштований галичанин Юліан Яворський не вважав І.Югасевича словаком, а тільки талановитим “карпаторуським переписувачем”, тобто закарпатським українцем. Згадаймо також розвідку І.Франка під назвою “Карпаторуська література XVII–XVIII віків” [6], де йдеться виключно про українську літературу доби бароко, яку творили на Закарпатті та Лемківщині.

Діахем української культури І.Югасевича вважав і відомий український літературознавець О.Мишанич. На його думку, Югасевич в окремих випадках брався до редагування та доповнення деяких текстів українських духовних пісень. Учений припускав, що І.Югасевич поетичний текст пісні до ікони Хотинської та Кам’янець-Подільської, “дотримуючись галицького первовзору, досить уміло перелицював” щодо географії, пристосовувавши його до прославлення чудотворної ікони в Марії-Повчі, особливо шанованої закарпатськими українцями [2, с.94]. З таким припущенням можна почасти погодитись, бо перелицьована згідно із закарпатськими реаліями пісня “відома тільки в його одному записі” [2, с.95]. Звернув увагу О.Мишанич і на те, що “таким же шляхом, очевидно, І.Югасевич переробив і “Піснь архистратигу Михаїлу” (“Повстань, монархо, з високого трону”), доповнивши її більш як вдвічі [...]. Початок вірша І.Югасевич залишив без змін, але з 29-го рядка йдеться про грабунки і безчинства турецьких військ у якомусь “преславному граді Угорської корони” [2, с.95]. Аналіз змісту цих текстів дозволяє з упевненістю говорити про незаперечний патріотичний дух автора пісні та її пізнішого редактора, але однозначно приписувати її доповнення саме І.Югасевичу немає достатніх підстав, як і заперечувати таке припущення.

Співаники Іоана Югасевича можемо диференціювати за трьома різновидами, загальноживаними в Україні: співаник духовних пісень (1761–1763), співаник духовних та світських пісень (1798, 1811) та співаник богогласникового типу, тобто скорочена копія почаївського друкованого нотованого “Богогласника” 1791 року з тією лиш різницею, що деякі тексти іконославильних пісень пристосовано для прославлення закарпатських чудотворних ікон. Натомість для укладання співаників 1761–1763, 1798, 1811 років І.Югасевич використовував давніші доступні йому рукописні збірники і, можливо, також записував окремі тексти безпосередньо від аматорів співу. Тому тільки в цьому сенсі можемо називати його фольклористом. Однак дове-

сти це сьогодні майже неможливо. З іншого боку, немає ніякого сумніву в тому, що якусь кількість текстів для своїх співаників він почерпнув у Галичині, у Львові, де навчався. Скоріш за все, це пісні на прославу чудотворних галицьких та волинських ікон. Водночас такі пісні потрапляли на Закарпаття й завдяки паломникам, які відвідували чудотворні християнські святині в Почаєві, Зарваниці, Підкамені та багатьох інших місцевостях Галичини, Волині, Поділля. Через те в давніх співаниках І.Югасевича нерідко зустрічаємо іконославильні пісні, але вже з присвятою Повчанській або Краснобрідській іконам. Не виключено, що одним із тих, хто долучався до такого пристосування пісенних текстів, був І.Югасевич. Для прикладу, можна звернутися до пісні “Дивная Твоя тайни Чистая явися, новосамборская церков чудес исполнися...”, яку наприкінці 20-х рр. XVIII ст. створено на прославу чудодійної ікони Богородиці в місті Самбір на Львівщині. Приблизно від кінця згаданого століття на Закарпатті її вже співали на честь Повчанської чудотворної ікони (“Дивная Твоя тайни Чистая явися, нова церков Повчанская чудес исполнися...”). Саме такий текст зафіксовано в співанику 1812 року.

Створювати іконославильні пісні на Закарпатті почали приблизно у 80-х роках XVIII ст. Тоді було написано пісню “Прислухайся і присмотрися кто із боку...” до чудотворної Клокоцівської Богородиці (с. Клокоців, неподалік міст Михайловце та Ужгород). Але тільки із середини XVIII ст. у регіоні виникає достатньо помітне цілеспрямоване звернення місцевих піснетворців до прославлення чудотворних ікон. Поступово пісні потрапляють до рукописних співаників, у т. ч. до першого збірника І.Югасевича. Тут записано популярну на Закарпатті пісню до Краснобрідської ікони – “Жена во слона шату облачена, на Красном Броді ест возвиличена...” (арк. 156–157).

Дуже цікавою пам’яткою закарпатської пісенності є співаник 1798 року, який містить, окрім духовних пісень, також невелику кількість пісень світського змісту, причому з нотними текстами, що важливо, адже в західноукраїнських рукописних співаниках вони рідкість, не кажучи вже про друковані видання [12, с.73–87]. Серед світських пісень І.Югасевичем у цьому збірнику записано такі: “Породила чечіточка семеро дітей...”, “Вимовити мені трудно, як тя люблю...”, “Ішов ляшок із Варшави...”, “Ох, їхал козак на Україну...”, “Полетіл голубець в чистейкоє поле...”, “Єще мі ніт жадна нужда...”, “На горі стояла, на дяка волала...”. Більшість із цих пісень зустрічаємо як у галицьких рукописних співаниках XVIII ст. (Зарваницький та Хощенський збірники, співаники Івана Пашковського, Стефана Вагановського), так і закарпатських (Гряделевича, Шаришському, Пряшівському). Це наводить на думку про те, що І.Югасевич послуговувався при створенні своїх співаників як місцевою пісенною спадщиною й тогочасною творчістю, так і загальноукраїнською. Характерною ознакою як галицьких, так і закарпатських співаників є те, що в них майже завжди можна віднайти пісні іншомовного походження, переважним польські, словацькі, чеські. У закарпатських співаниках пісні іншомовного походження переважно записували кирилицею, у Галичині – латинкою, хоча трапляються записи і латинкою. Не став винятком і співаник Югасевича з 1798 року. Зі словацьких пісень тут записано: “Уделяме с тей Ганички жену...”, “Мал сом жену пекну, младу...”, “Дина, дина, Руснаки...”; серед польських особливо популярні в тогочасних рукописних співаниках “Седзі собі зайонц...”, “Мосці панни краков’янки, щосце уробілі...” та ін.

Рукописна спадщина Іоана (Івана) Югасевича є яскравою сторінкою в історії української пісенної культури другої половини XVIII – початку XIX ст. Зафіксовані в рукописних співаниках пісенні тексти доволі показово відображають стан духовнопісенної творчості українців Закарпаття, їх тісне спілкування із загальноукраїнським культурним простором. Водночас у цих писемних пам’ятках зафіксовано специфічні особливості процесів становлення та розвитку регіональних особливостей місцевої духовної пісенності. Особливо це спостерігається під час аналізу сутності місцевої музичної складової духовних пісень, що побутували в Закарпатті, зокрема на рівні так званих “тонів” (мелодій) [1, с.239–252]. Десятиліттями рукописна співаникова спадщина І.Югасевича мало досліджувалася. Сьогодні цей процес набирає необхідних обертів, тому є надія, що вдасться віднайти співаник 1807 року, відтак глибше проаналізувати рукописи й, у цілому, об’єктивно дослідити спадщину цього талановитого діяча української пісенної культури.

1. Медведик Ю. Українська духовна пісня XVII–XVIII ст. / Ю. Медведик. – Львів : Видавництво УКУ, 2006. – 324 с.
2. Мишанич О. Література Закарпаття XVII–XVIII ст.: історико-літературний нарис / О. Мишанич. – К. : Наукова думка, 1964. – 116 с.

3. Папп С. Духовна пісня на Закарпатті / С. Папп // *Analecta Ordinis S. Basilii Magni*. – Romae, 1971. – Vol. VII (XIII), Fasc. 1–4. – С. 114–142.
4. Петров А. Материалы для истории Угорской Руси / А. Петров. – С. Пб. : [б. и.], 1906. – Т. 2.
5. Стрипський Г. (Биленький). Старша руська письменність на Угорщині / Г. Стрипський. – Унгар, 1907.
6. Франко І. Карпаторуська література XVII–XVIII віків / І. Франко // ЗНТШ. – 1900. – Т. XXXVII. – С. 1–91.
7. Яворский Ю. Материалы для истории старинной песенной литературы в Подкарпатской Руси / Ю. Яворский. – Прага, 1934. – 344 с.
8. Ясиновський Ю. Соціальна функція українських ірмолоїв / Ю. Ясиновський // *Рукописна та книжкова спадщина України: археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів*. – К. : Українознавство, 1994. – Вип. 2. – С. 63–72.
9. Ясиновський Ю. Українські та білоруські нотолінійні Ірмолої 16–18 століть : каталог і кодикологічно-палеографічне дослідження / Ю. Ясиновський. – Львів : Місіонер, 1996. – 624 с. – (Серія: Історія української музики ; вип. 2 : Джерела).
10. Clemenson R. Cyrillic Manuscripts in Slovakia : A Union Catalogue / Robert Clemenson. – Martin : Vydavateľ'stvo Maticе slovenskej, 1996. – 125 p.
11. Kyrellische paraliturgische Lieder: Edition des handschriftlichen Liedguts im ehemaligen Bistum von Mukačevo im 18. und 19. Jahrhundert / [Hrsg. von Peter Žeňuch]. – Köln ; Weimar ; Wien : Böhlav, 2006. – 982 с. – (Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte : Reihe B: Editionen : N. F., Bd. 23) (Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae : vol. II).
12. Paňkevyč I. Nové nálezy ukrajinských, polských a slovenských písní a veršů. Zpěvník Ivana Juhaseviča z r. 1798 / I. Paňkevyč // *Národopisný věstník československý*. – 1951. – Roč. 32. – Č. 1–2. – S. 73–96.
13. Škoviera A. Stretnutie východnej a západnej teológie v spevníku J. Juhaseviča z roku 1811 / A. Škoviera // *Slovenská, latinská a cirkevno-slovenská náboženská tvorba 15. – 19. storočia*. – Bratislava : Vydavateľ'ské družstvo Lúč, 2002. – S. 403–421.
14. Žeňuch P. Cyrillic Manuscripts from East Slovakia Slovak Greek Catholics: Defining Factors and Historical Milieu / *Cyrilské rukopisy z východného Slovenska: Slovenskí greckokatolíci, vzťahy a súvislosti* / Peter Žeňuch, Vasil' Cyril. – Roma ; Bratislava ; Košice : Vydavateľ'ské družstvo Lúč, 2003. – 447 s. (Monumenta Byzantino-slavica et Latina slovaciae : vol. I).
15. Žeňuch P. Medzi Východom a Západom. Byzantsko-slovenská tradícia, kultúra a jazyk na Východnom Slovensku / P. Žeňuch. – Bratislava : Veda, 2002. – 286 s.
16. Žeňuch P. Pieseň k počajevskej ikone Bohorodičky : historicko-literárna a religiozna interpretácia / P. Žeňuch // *Varia*. – 1997. – № 6. – S. 197–208.
17. Žeňuch P. Svätodemetrovská tradícia v paraliturgických piesňach byzantsko-slovenského obradu / P. Žeňuch // *Korene nášho duchovného bytia – život a dielo Konštantína Filozofa : Materiály z konferencie konaytk 28. – 29. októra 1998 v Nitre* / [Zostavili E. Krošlákova – L. Kralčák]. – Nitra, 1999. – S. 79–93.
18. Žeňuch P. Vydanie paraliturgických piesní 18. a 19. storočia z východného Slovenska a Zakarpatskej oblasti Ukrajiny / P. Žeňuch // *Historický zborník*. – 2006. – Č. 1–2. – S. 159–176.
19. Žeňuch P. Výskum cyrilských a latinských pamiatok byzantskej tradície z východného Slovenska a Zakarpatskej oblasti Ukrajiny: Monumenta byzantine-slavica et Slovaciae / P. Žeňuch // *Cyrilské a latinské pamiatky v byzantsko-slovenskom obradovom prostredí na Slovensku*. – Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2007. – С. 9–42.

Рукописное наследие Иоана (Ивана) Югасевича, несмотря на почти столетнюю практику спорадических изучений, до конца не исследовано. Отдельные рукописные песенники, которые он упорядочил и переписал, только недавно разысканы. В то же время автор статьи обращает внимание не только на рукописные песенники переписчика, но и на его принципы формирования репертуара, значение его наследия (переписал также "Ирмологионы" и богослужебные книги) в контексте украинской музыкальной культуры XVIII – начала XIX века. Благодаря И. Югасевичу сохранились основные тексты духовных и избранных светских песен того времени, распространённых в Закарпатье.

Ключевые слова: *Иоан Югасевич, рукописный песенник, Закарпатье, Восточная Словакия, духовная и светская песня, художественное оформление, репертуар, нотные тексты, "тоны", "Богогласник".*

The article focuses on the research of the history of spiritual song in the Transcarpathion Ukraine in the middle XVIII – beginning XIX century. Special attention is drawn to the manuscript song-book (collections of songs) of Ioan Juhasevych (1741 – 1814). He was born in the village Prykra (today in the Svydyk district). According to Petrov, his date of birth can be deduced from a note in Juhasevych's Heirmologion from 1795 written by Andrij Bukovs'kyj, a parish priest in Nevyts'ke, in which the latter recorded that Ioan Juhasevych died in 1814 in Nevyts'ke in the age of 73. He was employed there as a cantor, teacher and mayor in 1795 – 1814. Juhasevych resided in L'viv in Halychyna for a long time where, in the theologian seminary, he studied to

became a teacher ad cantor. He compiled several sacred song-books, irmologia, and other manuscripts, in the course of his life. So far, five of his sacred songs handwritten collection have been found. There are several well-known irmologia and other works of Ioan Juchasewych, kept in various archives and institutions in Czech republic and Ukraine.

Key words: spiritual song, manuscript song-book, Ioan Juhasevych, Transcarpatheon Ukraine, Slovakia, "Bohohlasnyk".

УДК 783.65
ББК 85.318.9

Ірина Матійчин

УКРАЇНСЬКІ ДУХОВНІ ПІСНІ ЛІРИЧНОГО ХАРАКТЕРУ У ТВОРЧОСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті аналізуються музичні характеристики духовнопісенних творів ліричного характеру, написаних західноукраїнськими авторами кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., їх місце в духовнопісенній спадщині цього періоду та призначення. Подаються музичні приклади, серед яких є як широковідомі на Галичині духовні пісні, так і маловивчені, але цікаві з огляду на наявні в них музично-поетичні експерименти, що свідчить про спроби пошуку нових шляхів у розвитку духовного піснярства.

Ключові слова: Марійські пісні, Страсні пісні, музичний період, мелодика, ритмоформули, інтонаційні звороти, імітація, звукообразжальність.

Актуальність статті. В історії української духовної музики, через вимушене припинення її творчого життя та наукових досліджень, залишається багато білих плям, до розкриття яких науковці мають змогу долучитися тільки в наш час. Однією з таких недосліджених ділянок є українська духовнопісенна творчість кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., що активно розвивалася в Галичині. Саме вона, продовжуючи давні духовнопісенні традиції, склала підвалини сучасного етапу розвитку українського духовного піснярства. Важливість та актуальність кращих духовнопісенних зразків кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. виявляється в їх практичному використанні в храмах і поза ними в наш час. Духовнопісенна творчість кінця ХІХ – першої половини ХХ століття перебуває на стадії вивчення, тому таким важливим є дослідження її різних компонентів, зокрема пісень ліричного характеру. Це дозволить повніше відтворити загальну картину стану духовного піснярства на певному етапі розвитку.

Стан дослідження. Українська духовна пісня, залишаючись актуальним явищем і в наші дні, пройшла у своєму розвитку кілька етапів. Найбільш дослідженим із них наразі є бароковий період, найповніше репрезентований виданим Почаївськими василіянами у 1790–1791 рр. "Богогласником"¹. Духовнопісенна творчість кінця ХІХ – першої половини ХХ століття ще перебуває на стадії вивчення. Фрагментарно вона висвітлювалася науковцями при розгляді творчості окремих авторів. Так, на духовнопісенну спадщину В.Матюка та О.Нижанківського звертають увагу І.Бермес [1], О.Осадця та Л.Соловій [2, с.477–490]. Пісні духовного змісту Й.Кишакевича перелічуються в дослідженні В.Гордієнка [3]. Більш детально проаналізовано духовнопісенні твори Й.Кишакевича в праці Л.Кияновської [4]. Досліджень, присвячених духовним пісням ліричного характеру згаданого періоду, на сьогодні не виявлено.

Завдання статті – виявити й проаналізувати найбільш типові для духовного піснярства кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. твори ліричного характеру, їх спільні й відмінні риси, зв'язок із піснями попереднього етапу, західноєвропейською традицією та фольклором, а також висвітлити наявні в окремих пісенних зразках новаторські тенденції. **Мета статті** – привернути увагу до ліричних духовних пісень, створених у згаданій період, для їх подальшого вивчення, ширшого використання в позацерковній практиці та в композиторській творчості.

Пісні ліричного спрямування займають вагоме місце в чисельному корпусі духовнопісенних творів кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. Вони зустрічаються в різних структурних частинах духовнопісенників, особливо часто – у розділі *Марійських пісень* та у підрозділі *Страсних пісень*.

¹ Про це див.: Медведик Ю. "Богогласник" – визначна пам'ятка української музичної культури XVII – XVIII століть // Записки НТШ. – Львів, 1996. – Т. 232. – С. 59–80.